

a naděje anebo obměňovaly nehluboké písňové motivy erotické a přírodní. Jeho epické básně – většinou popisné a psané nadneseně ozdobným slohem – horovaly pro ideály svobody a národní a slovanské svébytnosti, kreslily žánrové postavy a scény, vyprávěly jednoduché příběhy z historie nebo „ze života“. Nejznámější z jeho knih jsou *Z jarních luhův* (1874), *Vlasti a svobodě* (1883), sbírka s motivy slovenskými *Z hor* (1881) a alegorický příběh *Mrtvá země* (1885). V duchu své představy národní literatury zaměřené proti subjektivismu a proti cizím námětům vedl Pokorný jednostranně vyhocené polemiky proti lumírovcům, hlavně proti Vrchlickému a Sládkovi, a psal satiricky útočné verše. Nejvýznamnější byla Pokorného práce směřující ke sblížení českého a slovenského národa a navazující na podnět Heydukův. Pokorný propagoval myšlenku jejich jednoty, ale nedověděl si ji představit jinak než při zachování společného jazyka alespoň pro literaturu vědeckou (úvaha *Literární shoda československá*, 1880). Z hlubokého zájmu o Slovensko vyplynula rovněž jeho nejcennější kniha, dvoudílný cestopis *Z potulek po Slovensku* (1883, 1885). Pokornému se v něm podařilo představit zajímavým způsobem v pásmu vyprávění, úvah a realisticky líčených scén mnohotvárný obraz slovenské současnosti i historie, přírodní krásu krajiny i život lidu, kulturní a literární snažení i folklór. Pro tehdejší dobu byly to informace neobyčejně cenné a měly zásluhu na lepším pochopení Slovenska z české strany.

Milota Zdirad Polák

/ 1788 - 1856 /

Preromantický básník, který svou přírodně popisnou a úvahovou skladbou *Vznešenost přírody* obohatil repertoár obrozenecké poezie nejen v tématu a žánru, ale i v básnickém slovníku, metaforice a rytmicе.

Vlastním jménem Matěj Polák. Narodil se v Zásmukách 14. 2. 1788 jako syn ševce. Devatenáctiletý se stal pomocným učitelem v pražském sirotčinci, rok nato vstoupil dobrovolně do vojska sbíraného proti Napoleonovi. V l. 1809–13 působil na českém severovýchodě a východě a prostřednictvím studovaného dobrušského kupce, básníka a komponisty F. V. Heka se seznámil s vlasteneckým farářem z Dobřan J. L. Zieglerem. Ten získal Poláka, již dříve německy básnícího, pro českou literaturu a postaral se o časopisecké zveřejnění části jeho básně *Vznešenost přírozensosti*. Konečnou verzi tohoto díla, jež má v knižní podobě název *Vznešenost přírody* (1819), přehlédli J. Jungmann. Předtím prodělal Polák tažení proti Napoleonovi, jako pobočník maršála Kollera pobýval ve Vídni v době

kongresu a tři roky v Itálii. Přírodní a kulturní zážitky ze svého italského putování vylíčil v *Cestě do Itálie*, prvním obširném českém cestopise: ociskoval ho Ziegler v svém časopise Dobroslav (1820–22). V Itálii byl Polák podruhé v l. 1821–25 jako účastník tažení rakouské armády. Mezi jeho profesuru češtiny (1827–30) a válečného dějepisu (od r. 1837) na vojenském akademii ve Vídeňském Novém Městě spadá jeho služba v posádkách tehdejších severních Uher. V té době již Polák, který odcházel r. 1849 do výslužby v hodnosti generálmajora, přestal česky psát a národním hnutí se odcizil. Zemřel ve Vídeňském Novém Městě (Wiener Neustadt) 31. 3. 1856.

Jméno Polákovy se připomíná pro pokusy o ohlasové básnění předcházející ohlasové tvorbě Čelakovského; nejznámější Polákovy píseň *Oklamaný miláček (Nevěrná)* doplňuje dalšími strofami lidovou *Sil jsem proso*. Polákův hlavní básnický přínos spočívá v díle *Vznešenost přírody*. Báseň rozdělená do šesti zpěvů popisuje jakoby v plynulém obhlížení přírodu v jejích rozmanitých podobách a útvarech. Toto básnické panoráma přírody začíná pohledem na jitrní oblohu a k noční hvězdné obloze se vrací, objímá hory, ledovce, moře, rolníka pracujícího na poli, sopky chrlící lávu, bouři nad krajinou atd. Popisy, úvahy, výjevy, z básněné přírodovědecké výklady – v základní formě „písni“ i ve formě „chválozpěvů“, „mnohozpěvů“ atp. – sjednocuje trvalý citově nadnesený vztah k velkoleposti přírody, k její tvůrčí síle, k zákonité účelnosti její soustavy a k jejímu „tvorci“. Polákovu *Vznešenost*, přimykající se tématem i pojetím k obdobným dílům evropské poezie, hudby a malířství 18. století, přijal by dnešní čtenář – pokud by vůbec porozuměl jejím slovníkovým zvláštnostem – jako monotónní pro její jednostejný patos a únavnou pro stereotypní popisy. V své době byla přijata s nadšením a literární historie jí přisuzuje značný význam vývojový: uskutečnila se v ní požadovaná velká forma lyrické poezie, nalézala nové možnosti poetického slovníku, svou rytmikou oponovala jednotvárnosti puchmajerovského verše. Že navíc měl Polák i „pravé básnické posvěcení“, ocenil dokonce J. Vrchlický, připomínáje „úchvatnou apostrofu“ z časoměrného, „plným tokem lyrickým se nesoucího“ předzpěvu básně: „Mhou klenutý strope, odvážným ve blankytu rozpjat / obloukem! Tobě pozdravení a radosti přináším / usmání...“

František Pravda

/ 1817 - 1904 /

Katolický kněz, autor mravoučných povídek pro lid; kde jeho prosté vyprávění převažuje nad tendenčností, dovede zachytit svérázné rysy starého venkova.